

IMMANUEL KANT

DZIEŁA ZEBRANE

TOM II

Krytyka czystego rozumu

Wydanie
Translatorium Filozofii Niemieckiej
Instytutu Filozofii UMK

Przekład
Miroslaw Żelazny

Redakcja naukowa
Marta Agata Chojnacka, Milena Marciniak

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2013

Opracowanie redakcyjne
Mirosława Szprenglewska

Projekt okładki
Tomasz Jaroszewski

Tłumaczenie
Mirosław Żelazny

Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej
Herausgegeben mit finanzieller Unterstützung der Stiftung
für deutsch-polnische Zusammenarbeit

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Printed in Poland
Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2013

ISBN 978-83-231-3177-9

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. +48 (0)56 611 42 95, fax +48 (0)56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax: +48 (0)56 611 42 38, e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Wydanie I
Druk: Drukarnia Cyfrowa UMK
ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń

Oprawa: Abedik Sp. z o.o.
ul. Glinki 84, 85-861 Bydgoszcz

SŁOWO WSTĘPNE
DO POLSKIEJ EDYCJI *DZIEŁ ZEBRANYCH*
IMMANUELA KANTA

W imieniu toruńskiego środowiska filozoficznego chcielibyśmy Państwu przedstawić polskie wydanie *Dzieł zebranych* Immanuela Kanta. Nasz projekt wzoruje się na edycji *Kants Werke* „Akademie-Ausgabe” Pruskiej Akademii Nauk (tomy I–VIII) i uwzględnia tylko pisma skierowane do druku przez samego Kanta. W źródłowym wydaniu Pruskiej Akademii Nauk zamieszczono ponadto opublikowane za życia filozofa manuskrypty z jego wykładów z: *Antropologii w ujęciu pragmatycznym*, *Logiki Jäschege*, *Pedagogiki* (są one dostępne w tłumaczeniach polskich*) oraz z *Geografii fizycznej*. Po odnalezieniu kolejnych nieznanych rękopisów okazało się, że kryterium przyjęte w edycji Akademie-Ausgabe było zawodne. Współcześnie dysponujemy wydaniem licznych manuskryptów notatek z wykładów Kanta, zarówno w wymienionych powyżej dziedzinach, jak i z zakresu moralności, filozofii, religii, encyklopedii filozoficznej. Pełną wiedzę o treści prowadzonych przez kilkadziesiąt lat wykładów królewieckiego filozofa może więc dać dopiero lektura wszystkich dostępnych źródeł.

Nasze wydanie zamierzamy zawrzeć w tomach, obejmujących: *Pisma przedkrytyczne* (tom pierwszy), *Krytykę czystego rozumu* (tom drugi), *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka*, *Ugruntowanie metafizyki moralności*, *Metafizyczne podstawy przyrodoznawstwa*, *Krytykę praktycznego rozumu* (tom trzeci), *Krytykę władzy sądownia* (tom czwarty), *Religię w obrębie samego rozumu*, *Spór fakultetów*, *Metafizykę moralności* (tom piąty), *Pisma po roku 1781* (tom szósty).

Edycja skierowana będzie do wszystkich środowisk polskiego życia kulturalnego i z tego powodu, mając na względzie różnice w sposobie interpretacji myśli Kanta przez poszczególnych komentatorów wywodzących się z różnych środowisk, zamierzamy opatrzyć wydane tu pisma jedynie niezbędnymi informacjami warsztatowymi.

---

* *Antropologia w ujęciu pragmatycznym*, przeł. E. Drzazgowska i P. Sosnowska, Warszawa 2005; *Logika*, przeł. A. Banaszkiewicz, Gdańsk 2005; *O pedagogice*, przeł. S. Szto Bryn, Łódź 1999.

Oprócz osób z kręgu Translatorium Filozofii Niemieckiej IF UMK swoje przekłady pism Kanta zaferowali wybitni polscy tłumacze spoza środowiska toruńskiego: prof. Aleksander Bobko, prof. Włodzimierz Galewicz oraz dr Krzysztof Rak. Poszczególne tłumaczenia były recenzowane i opiniowane przez tak doświadczonych znawców problematyki, jak: dr h.c. UMK Karl Dedecius, ks. prof. Józef Tischner, prof. Karol Bał, prof. Zbigniew Kudero-wicz, prof. Maria Szyszkowska, prof. Honorata Jakuszko, prof. Jarosław Ro-lewski. Swymi cennymi uwagami podzielili się z nami: prof. Jan Garewicz, prof. Radosław Kuliniak, dr hab. Bogusław Paż.

Konsultacji z zakresu przekładu tekstów łacińskich udzielił nam dr hab. Zbigniew Nerczuk. Niektóre teksty z ostatniego tomu przełożone zostały przez Translatorium Filozofii Niemieckiej Instytutu Filozofii UWM w Ol-sztynie pod moim kierunkiem.

Mirosław Żelazny

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne do pierwszej polskiej edycji <i>Dzieł zebranych</i> Immanuela Kanta.....	5
Od tłumacza	7
Nota edytorska	29

KRYTYKA CZYSTEGO ROZUMU

	Wyd. nin.	Wyd. A	Wyd. B	
Dedykacja.....	33	–	III	
Przedmowa do pierwszego wydania z 1781 roku.....	36	VII-XXII	–	
Przedmowa do drugiego wydania z 1787 roku.....	37	–	VII-XLIV	
Wstęp	80	1-16		} według wyd. A
I. Idea filozofii transcendentalnej.....	80	1	–	
II. Podział filozofii transcendentalnej.....	112	13	–	
Wstęp	81	–	1-30	} według wyd. B
I. O różnicy między poznaniem czystym a em- pirycznym.....	81	–	1	
II. Jesteśmy w posiadaniu pewnych poznań <i>a priori</i> i nawet pospolity rozsądek nie jest ich pozba- wiony	83	–	3	
III. Filozofia potrzebuje nauki, która określiłaby możliwości, zasady podstawowe i zakres wszel- kich poznań <i>a priori</i>	87	–	6	
IV. O różnicy między sędziami analitycznymi a syn- tetycznymi.....	93	–	10	
V. We wszystkich teoretycznych naukach rozumo- wych zawierają się sądy syntetyczne jako zasady podstawowe	99	–	14	
VI. Ogólne zadanie czystego rozumu	103	–	19	
VII. Idea i podział odrębnej nauki nazwanej kryty- ką czystego rozumu.....	109	–	24	

I. Transcendentalna nauka elementarna

Część pierwsza. ESTETYKA TRANSCENDENTALNA

§ 1.	121	19	33
Rozdział 1. O przestrzeni			
§ 2. Metafizyczne omówienie tego pojęcia.....	124	22	37
§ 3. Transcendentalne omówienie pojęcia przestrzeni.....	126	—	40
Wnioski z powyższych pojęć.....	127	26	42
Rozdział 2. O czasie			
§ 4. Metafizyczne omówienie pojęcia czasu.....	130	30	46
§ 5. Transcendentalne omówienie pojęcia czasu.....	132	—	48
§ 6. Wnioski z tych pojęć.....	133	33	49
§ 7. Wyjaśnienie.....	136	36	53
§ 8. Ogólne uwagi do estetyki transcendentalnej.....	140	41	59
Zakończenie estetyki transcendentalnej.....	149	—	73

Część druga. LOGIKA TRANSCENDENTALNA

Wstęp. Idea logiki transcendentalnej.....	150	50-64	74-88
I. O logice w ogóle.....	150	50	74
II. O logice transcendentalnej.....	154	55	79
III. O podziale logiki ogólnej na analitykę i dialektykę.....	155	57	82
IV. O podziale logiki transcendentalnej na analitykę i dialektykę transcendentalną.....	158	62	87

Dział pierwszy. ANALITYKA TRANSCENDENTALNA

Księga pierwsza. Analityka pojęć.....	160	65-130	90-169
Poddział pierwszy. O nici przewodniej [prowadzącej] do odkrycia wszelkich czystych pojęć intelektualnych.....	161	66-83	91-116

	Wyd. nin.	Wyd. A	Wyd. B
Rozdział 1. O logicznym użyciu intelektu w ogóle.	162	67	92
Rozdział 2.			
§ 9. O logicznej funkcji intelektu w sądach.....	164	70	95
Rozdział 3.			
§ 10. O czystych pojęciach intelektu czyli kategoriach	168	76	102
§ 11.	173	—	109
§ 12.	175	—	113
Poddział drugi. O dedukcji czystych pojęć intelektu	178	84	116
Rozdział 1.			
§ 13. O podstawowych zasadach transcendentalnej dedukcji w ogóle.....	178	84	116
§ 14. Przejście do transcendentalnej dedukcji kategorii.....	183	92	125
Rozdział 2. O apriorycznych podstawach możliwości doświadczenia	186	95	—
Tymczasowa uwaga	190	98	—
1. O syntezie oglądu przez aprehensję	192	98	—
2. O syntezie reprodukcji w wyobrażeniu.....	194	100	—
3. O syntezie rekognicji w pojęciu.....	198	103	—
4. Tymczasowe wyjaśnienie możliwości kategorii, jako poznań <i>a priori</i>	206	110	—
Rozdział 3. O stosunku intelektu do przedmiotów w ogóle i o możliwości poznania ich <i>a priori</i>	212	115	—
Sumaryczne przedstawienie słuszności i jedynej możliwości tej dedukcji czystych pojęć intelektualnych	226	128	—

według wyd. A

Rozdział 2. Transcendentalna dedukcja czystych pojęć intelektu

§ 15. O możliwości powiązania w ogóle.....	187	—	129
§ 16. O źródłowo syntetycznej jedności apercepcji ...	189	—	131
§ 17. Podstawowa zasada syntetycznej jedności apercepcji jest najwyższą zasadą podstawową wszelkiego użytkowania z intelektu	195	—	136
§ 18. Czym jest obiektywna jedność samoświadomości	199	—	139
§ 19. Logiczna forma wszelkich sądów polega na obiektywnej jedności apercepcji zawartych w nich pojęć.....	201	—	140
§ 20. Wszystkie oglądy zmysłowe podpadają pod kategorie, jako warunki, wyłącznie pod którymi ich różnorodność może wejść w skład jednej świadomości.....	203	—	143
§ 21. Uwaga.....	205	—	144
§ 22. Kategoria nie ma przy poznawaniu rzeczy żadnego innego zastosowania, oprócz użycia jej do przedmiotów doświadczenia.....	207	—	146
§ 23.	209	—	148
§ 24. O zastosowaniu kategorii do przedmiotów zmysłowych w ogóle.....	211	—	150
§ 25.	219	—	157
§ 26. Transcendentalna dedukcja powszechnie możliwego używania w doświadczeniu czystych pojęć intelektu.....	223	—	159
§ 27. Wynik powyższej dedukcji pojęć intelektualnych.....	229	—	165
Krótkie ujęcie tej dedukcji.....	233	—	168

K s i ę g a d r u g a. Analityka zasad podstawowych.	234	130-292	169-349
W s t ę p. O transcendentalnej władzy sądenia w ogóle	235	132	171
P o d d z i a ł p i e r w s z y. O schematyzmie czystych pojęć intelektu	238	137	176

	Wyd. nin.	Wyd. A	Wyd. B
Poddział drugi. System wszystkich zasad podstawowych czystego intelektu.....	245	148	187
Rozdział 1. O najwyższej podstawowej zasadzie wszystkich sądów analitycznych.....	246	150	189
Rozdział 2. O najwyższej podstawowej zasadzie wszystkich sądów syntetycznych.....	248	154	193
Rozdział 3. Systematyczne przedstawienie wszystkich syntetycznych podstawowych zasad czystego intelektu.....	251	158	197
1. Aksjomaty oglądu	253	162	202
2. Antycypacje spostrzegania.....	257	166	207
3. Analogie doświadczenia	264	177	218
A. Pierwsza analogia. Podstawowa zasada trwałości substancji.....	267	182	224
B. Druga analogia. Podstawowa zasada następstwa czasowego zgodnie z prawem przyczynowości.....	273	189	232
C. Trzecia analogia. Podstawowa zasada bycia równoczesnym według prawa wzajemnego oddziaływania albo wspólnoty.....	288	211	256
4. Postulaty empirycznego myślenia w ogóle..	293	218	265
Odparcie idealizmu	298	—	274
Ogólna uwaga do systemu zasad podstawowych.....	307	—	288
Poddział trzeci. O podstawie rozróżniania wszystkich przedmiotów w ogóle na fenomeny i noumeny.....	311	235	295
Dodatek. O dwuznaczności pojęć refleksywnych, powstałej wskutek pomieszania empirycznego użycia intelektu z użyciem transcendentálním	327	260	316
Uwaga dotycząca dwuznaczności pojęć refleksyjnych.....	333	268	324

Dział drugi. DIALEKTYKA TRANSCENDENTALNA

W s t ę p	348	293-309	249-366	
I. O pozorze transcendentálním.....	348	293	349	
II. O czystym rozumie jako siedlisku pozoru transcendentálního	352	298-309	355-366	
A. O rozumie w ogóle	352	298	355	
B. O logicznym użyciu rozumu.....	355	303	359	
C. O czystym użyciu rozumu	356	305	362	
K s i ę g a p i e r w s z a. O pojęciach czystego rozumu	359	310-338	366-396	
Rozdział 1. O ideach w ogóle	359	312	368	
Rozdział 2. O ideach transcendentálních	366	321	377	
Rozdział 3. System idei transcendentálních....	373	333	390	
K s i ę g a d r u g a. O dialektycznych wnioskach czystego rozumu.....	377	338	396	
P o d d z i a ł p i e r w s z y. O paralogizmach czystego rozumu	378	341-405	399-428	
według wyd. A	Pierwszy paralogizm substancjalności.....	384	348	—
	Drugi paralogizm pojedynczości.....	388	351	—
	Trzeci paralogizm osobowości	398	361	—
	Czwarty paralogizm idealności.....	404	366	—
	Rozważenie zgodnie z tymi paralogizmami całości czystej nauki o duszy	422	381	—
według wyd. B	Odparcie Mendelssohnowskiego dowodu trwałości duszy	393	—	413
	Zakończenie rozwiązania paralogizmu psychologicznego.....	407	—	426
	Ogólna uwaga dotycząca przejścia od psychologii racjonalnej do kosmologii.....	409	—	428
P o d d z i a ł d r u g i. Antynomia czystego rozumu.....	453	405-567	433-595	

	Wyd. nin.	Wyd. A	Wyd. B
Rozdział 1. System idei kosmologicznych....	455	408	435
Rozdział 2. Antytetyka czystego rozumu.....	463	420	448
Pierwszy spór idei transcendentalnych.....	468	426	454
Drugi spór idei transcendentalnych.....	574	434	462
Trzeci spór idei transcendentalnych.....	480	444	472
Czwarty spór idei transcendentalnych.....	486	452	480
Rozdział 3. O interesie rozumu przy tym je- go sporze.....	494	462	490
Rozdział 4. O transcendentalnych zadaniach czystego rozumu, o ile bezwzględnie muszą one być rozwiązane.....	502	476	504
Rozdział 5. Sceptyczne przedstawienie py- tań kosmologicznych przez wszystkie cztery idee transcendentalne.....	507	485	513
Rozdział 6. Idealizm transcendentalny jako klucz do rozwiązania dialektyki kosmologicz- nej.....	511	490	518
Rozdział 7. Krytyczne rozstrzygnięcie kos- mologicznego sporu rozumu z samym sobą.....	515	497	525
Rozdział 8. Regulatywna zasada czystego ro- zumu w odniesieniu do idei kosmologicznych.	522	508	536
Rozdział 9. O empirycznym zastosowaniu regulatywnej podstawowej zasady rozumu do wszystkich idei kosmologicznych.....	526	515	543
I. Rozwiązanie kosmologicznej idei to- talności składania się zjawisk na całość wszechświata.....	527	517	545
II. Rozwiązanie kosmologicznej idei to- talności dzielenia danej całości w ogłą- dzie.....	531	523	551
Uwaga kończąca rozwiązanie idei ma- tematyczno-transcendentalnych oraz przygotowanie do rozwiązania idei dy- namiczno-transcendentalnych.....	534	528	556

III. Rozwiązanie kosmologicznej idei totalności wywodzenia zdarzeń świata z ich przyczyn	536	532	560
Możliwość przyczynowości przez wolność w zjednoczeniu z powszechnymi prawami konieczności przyrody	540	538	566
Objaśnienie kosmologicznej idei wolności w połączeniu z powszechną koniecznością przyrody.....	542	542	570
IV. Rozwiązanie kosmologicznej idei totalności uzależnienia zjawisk, co do ich istnienia w ogóle.....	552	559	587
Uwaga zamykająca całą antynomię czystego rozumu.....	555	565	595
Poddział trzeci. Ideał czystego rozumu	552	567-642	595-670
Rozdział 1. O ideale w ogóle.....	557	567	595
Rozdział 2. O ideale transcendentálním	559	571	599
Rozdział 3. O argumentach spekulatywnego rozumu stosowanych w dowodzie istnienia najwyższej istoty.....	566	583	612
Rozdział 4. O niemożliwości ontologicznego dowodu na istnienie Boga	570	592	620
Rozdział 5. O niemożliwości kosmologicznego dowodu na istnienie Boga.....	576	603	631
Odkrycie i wyjaśnienie dialektycznego pozoru we wszystkich transcendentálních dowodach na istnienie istoty koniecznej.....	583	614	642
Rozdział 6. O niemożliwości dowodu fizyko-teologicznego	586	620	648
Rozdział 7. Krytyka wszelkiej teologii [opartej na] spekulatywnych podstawowych zasadach rozumu.....	593	631	659
Dodatek do dialektyki transcendentальной.....	599	642-704	670-732
O regulatywnym zastosowaniu idei czystego rozumu	599	642	670

O ostatecznym celu naturalnej dialektyki ludzkiego rozumu	615	669	697
II. Transcendentalna nauka o metodzie			
Wstęp.....	637	707	735
Poddział pierwszy. Karność czystego rozumu..	638	709-794	737-822
Rozdział 1. Karność czystego rozumu w zastosowaniu dogmatycznym.....	640	712	740
Rozdział 2. Karność czystego rozumu ze względu na jego użycie polemiczne	654	738	766
O niemożności zaspokojenia poróżnionego z samym sobą rozumu za pomocą sceptycyzmu.....	665	758	786
Rozdział 3. Karność czystego rozumu ze względu na hipotezy.....	672	769	797
Rozdział 4. Karność czystego rozumu ze względu na jego dowody.....	679	782	810
Poddział drugi. Kanon czystego rozumu	687	795-831	823-859
Rozdział 1. O ostatecznym celu czystego użycia naszego rozumu.....	688	797	825
Rozdział 2. O ideale najwyższego dobra, jako podstawie określenia ostatecznego celu czystego rozumu.....	692	804	832
Rozdział 3. O mniemaniu, wiedzy i wierze	702	820	848
Poddział trzeci. Architektonika czystego rozumu	709	832-851	860-879
Poddział czwarty. Dzieje czystego rozumu.....	721	852-855	880-883
UWAGI RZECZOWE			725
<i>Krytyka czystego rozumu</i> wydanie drugie			727
<i>Krytyka czystego rozumu</i> wydanie pierwsze			731
Objaśnienia rzeczowe			752